

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА

УДК 347.4

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.2.1>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ОБЧИСЛЕННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ

Гуйван Петро Дмитрович,

заслужений юрист України,
докторант

Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

Дана стаття присвячена дослідженню актуального питання про правове застосування інституту позовної давності у практичному полі, виходячи з особливостей обчислення початкового терміну даного строку та інших особливостей його перебігу. Наголошується, що для встановлення початкового моменту давнісного перебігу мусить обов'язково враховуватися суб'єктивний чинник – обізнаність особи про порушення своїх суб'єктивних прав. Така обізнаність презумується, але обов'язок доведення часу, з якого особі стало (могло стати) відомо про порушення права, покладається на позивача. В роботі на підставі ретельного аналізу напрацювань Європейського суду з прав людини встановлено взаємопов'язаність чотирьох юридично значимих явища, визначальних для застосування досліджуваного інституту: порушення права, усвідомлення даного факту носієм, матеріально-правова охоронна вимога та початок перебігу позовної давності. Враховуючи і об'єктивний, і суб'єктивний критерії, все ж початок позовної давності має бути чітко визначений, аби досягти виваженості у правозастосуванні та запобігти різній оцінці в аналогічних випадках. В даному контексті оцінено правило ч. 7 ст. 261 ЦК України, яке запроваджує виключення з загального правила про початок спливу давнісного строку. Піддано критиці занадто широке тлумачення цього правила, що доволі часто має місце, як у доктринальних працях, так і на практиці. На прикладі за давності вимог кредиторів спадкодавця до спадкоємців показаний реальний зміст та темпоральні їхні характеристики. Нарешті, у статті глибоко досліджене питання, що довгий час викликало суперечки, про те, чи потрібно суду у разі фіксації факту пропуску позовної давності з'ясовувати інші обставини, що мають значення для справи, та відображати це у рішенні. Автор наголошує, що так, позовна давність може застосовуватися виключно, якщо позовні вимоги судом визнано обґрунтованими та доведеними. Ба, більше того, коли суд встановив факт пропуску давності, він автоматично визнав наявність у позивача права на позов в матеріальному сенсі, проте це право вже погашене давністю і не підлягає примусовій реалізації. Іншими словами, суд підтверджує належність порушеного регулятивного права особі та факт його порушення відповідачем, але відмовляє в його захисті.

Ключові слова: початок перебігу давнісного строку, об'єктивний та суб'єктивний критерії.

Guyvan Petro. Rules regulating the limitation of action: features of its calculation and application

This article is devoted to the study of the actual issue of the legal application of the statute of limitations in the practical field, based on the features of calculating the initial term of the given term and other features of its course. It is emphasized that in order to establish the initial moment of the ancient course, a subjective factor must be present – the objectivity of the person about the violation of his subjective rights. Such awareness is presumed, but it is mandatory to prove the time when the person became (could have become) aware of the violation of the right

placed on the plaintiff. In the work, based on the final analysis of the work of the European Court of Human Rights, the interrelationship of four legally significant phenomena determining the application of the institute under study was established: violation of the law, awareness of this fact by the carrier, material legal protection requirement and the beginning of the statute of limitations. Taking into account both objective and subjective criteria, everything from the beginning of the statute of limitations must be clearly defined in order to achieve balance in law enforcement and prevent different assessments in similar cases. In this context, the rule of Part 7 of Art. 261 of the Civil Code of Ukraine, which introduces an exception to the general rule on the beginning of the expiration of the older term. The overly broad interpretation of this rule, which often takes place at will, both in doctrinal writings and in practice, has been criticized. The real content and their temporal characteristics are shown on the example of the creditors' assignment of the heirs' demands to the heirs. Finally, the article deeply explores the question, which has long caused applications, about whether the court, in the case of fixing the fact of the statute of limitations, needs to find out other facts that are important to the case and reflect this in the decision. The author emphasizes that yes, the statute of limitations can be declared by the authorized person, if the claims are recognized by the court as well-founded and proven. Moreover, when the court established the fact that the statute of limitations had passed, it automatically recognized that the plaintiff had a right to sue in the material sense, but this right has already expired by statute of limitations and is not subject to enforcement. In other words, the court confirms the appropriateness of the violated regulatory right of the person and the fact of its violation, but refuses to protect it.

Key words: *the beginning of the course of the ancient line, objective and subjective criteria.*

Суб'єктивне право на позов може виникнути лише після порушення регулятивного відношення, поки порушення немає – вказане право відсутнє. Правила інституту позовної давності поширюються на переважну більшість вимог, котрі впливають з порушення суб'єктивного матеріального права особи. Інакше кажучи, задавнюються майже всі позовні домагання. Та для того, аби обчислити тривалість матеріального права на позов, слід чітко встановити початковий момент перебігу давнісного строку [1, с. 17]. Загалом, це зробити неважко з урахуванням досить чіткого правила ч. 1 ст. 261 ЦКУ: перебіг позовної давності починається з часу, коли особа дізналася чи могла (читай – мусила) дізнатися про порушення свого суб'єктивного матеріального права чи особу порушника. За загальним правилом перебіг позовної давності починається від часу усвідомлення особою порушення свого суб'єктивного права. Це дає можливість перебіг позовної давності обчислювати з дня, коли особа довідалася не лише про сам факт порушення його права, а і про особу порушника, адже саме за наявності двох цих складових відкривається реальна можливість відновити порушене право в судовому порядку [2]. Тобто мусить враховуватися суб'єктивний чинник - обізнаність особи про стан своїх суб'єктивних прав. Така обізнаність презумується, отже

обов'язок доведення терміну, з якого особі стало (могло стати) відомо про порушення права, покладається на позивача.

Є певні особливості з реалізації матеріального права на позов юридичними особами. Оскільки такий позивач набуває та здійснює свої права й обов'язки через свої органи, то його можливість такого усвідомлення слід розглядати через призму обізнаності його органів та інших осіб, до повноважень яких належав сфера діяльності [3]. Як приклад, ЄСПЛ не зважив на особливості усвідомлення державною установою факту правопорушення і відхилив вимоги заявників про сплив позовної давності у справі «Богдель проти Литви» [4]. Суд підтримав позицію Верховного Суду Литви, який дійшов висновку, що у справі заявників не було пропущено строку позовної давності, позаяк, на його думку, позовна давність почала спливати тільки від дня, коли за підсумками експертизи Державне ревізійне управління дійшло висновку про протизаконність договору купівлі-продажу. Таким чином, Суд визнав пріоритетним публічний інтерес у справі, оскільки йшлося про охорону культурної спадщини [5, с. 30].

При цьому слід враховувати особливості щодо змісту охоронюваного права та способу впливу порушення на нього. Так, за вимогами про компенсацію моральної шкоди давнісний строк починається від

моменту, коли почалися страждання, але не раніше, ніж потерпілий усвідомить причинний зв'язок між стражданнями, які він зносить, і порушенням його права. Тож, цілком логічно, що у юридичній літературі домінує думка про те, що матеріальне право на позов пов'язане, в першу чергу, з моментом порушення (усвідомлення даного факту) регулятивного права [2]. Саме від цього терміну (з урахуванням можливості управленої особи довідатися про порушення чи особу порушника) починається перебіг позовної давності за відповідними вимогами, що складають зміст охоронного права.

Таким чином, чотири юридично значимі явища за часом свого виникнення тісно взаємопов'язані: порушення права, усвідомлення даного факту носієм, матеріально-правова охоронна вимога та початок перебігу позовної давності. Утім, враховуючи і об'єктивний, і суб'єктивний критерії, все ж початок позовної давності має бути чітко визначений, аби досягти виваженості у правозастосуванні та запобігти різній оцінці в аналогічних випадках. Це вкрай важливо, відтак Європейський суд з прав людини наголошує, що він «визнає порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, стверджуючи, що очевидні суперечності у прецедентній практиці Касаційного суду та невиконання механізму, спрямованого на забезпечення гармонізації практики в цьому суді призвели до того, що дії заявників проти підрядників були оголошені невчасними, тоді як інші особи в подібній ситуації мали можливість розраховувати, що їх справи будуть розглянуті по суті» [6]. Виключення з загального правила про початок спливу давнісного строку встановлюються законом (ч. 7 ст. 261 ЦК України). Логічно, що вказані виключення віддаляють початковий термін перебігу на наступний період від моменту порушення. Також має враховуватися соціальне призначення даного строку як необхідного та достатнього періоду для реалізації охоронного домагання. Так, у справі «Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства», що розглядалася ЄСПЛ, оскаржувався шестирічний строк позовної давності (обраховуваний від дня повноліття) для позовів про шкоду, умисно завдану здоров'ю неповнолітньої особи.

Суд визнав, що установлення такого строку мало легітимну мету, а саме – забезпечити правову визначеність і остаточність, а також захистити відповідачів від задованих претензій. Тож було встановлено, що порушення § 1 ст. 6 ЄКПЛ не мало місця [7].

З іншого боку, навряд чи можна погодитися з позицією, що підставами відстрочення спливу строку позовної давності є такі обставини: 1) домовленість боржника та кредитора під час виконання зобов'язання; 2) відсутність представника у недієздатної особи [8, с. 4]. За певних обставин поважні причини можуть впливати на відновлення давності за ч. 5 ст. 267 ЦК, а не зміни початкового терміну строку. Це повністю відповідає сутності всіх цивілістичних доктрин: немає правопорушення, немає і матеріального права на позов (охоронного матеріально-правового домагання). А саме це домагання, тільки воно і ніяке інше матеріальне чи процесуальне суб'єктивне право, підлягає задоволенню.

Проте, в цивільному законодавстві іноді мають місце правові конструкції, коли позовна давність починає свій перебіг до або незалежно від фактичного порушення суб'єктивного права. Наприклад, згідно з буквальним тлумаченням припису ч. 5 ст. 261 ЦК – за зобов'язаннями, строк яких не визначений або визначений моментом вимоги, перебіг позовної давності починається від дня, коли у кредитора виникає право пред'явити вимогу про виконання зобов'язання – маємо абсолютно неприйнятний результат: право на позов кредитор отримує за даними зобов'язаннями у момент виникнення самого зобов'язання. Мусимо зазначити, що чинне законодавство у цій царині має бути відкориговане. Викладені претензії у повній мірі відносяться і до недбалості нормотворця у інших ситуаціях. Прикладом акту, який встановлює початковий момент перебігу давнісного строку, незалежно від того, що особа не знала і не могла знати на цей час про порушення чи порушника, є ч. 1 ст. 863 ЦКУ (правило про початок перебігу давнісного строку за вимогами щодо неналежної якості роботи).

Застосування позовної давності має бути очікуваним. Як наголошує Європей-

ський суд з прав людини, положення національного права повинні бути достатньо доступними, чіткими й передбачуваними в їхньому застосуванні. Індивід повинен бути здатним – у разі потреби за допомогою необхідних порад – передбачити (у тій мірі, у якій це є розумним за даних обставин) наслідки, які може потягнути певна дія [9]. У даному контексті проблемою, що потребує уваги, виглядає складність в окремих випадках визначення початкового терміну давнісного перебігу з огляду на нормативну невизначеність моменту правопорушення. Відтак досягти правильного результату можна, лише здійснивши юридичний аналіз реальної сутності взаємин та їхніх темпоральних ознак. В якості прикладу візьмемо правове регулювання пред'явлення вимог кредитором спадкодавця до спадкоємців. У статті 1281 ЦКУ йдеться про порядок та строки звернення з такими вимогами. Дане правило веде мову про реалізацію кредитором протягом певних строків свого регулятивного права – набути статус кредитора щодо спадкоємців, які прийняли спадщину. Інакше кажучи, про здійснення правовстановлювального (секундарного) повноваження.

Вказані періоди аж ніяк не можуть кваліфікуватися як позовна давність, позаяк не опосередковують тривалості охоронного домагання. Однак, кредитор спадкодавця не позбавлений можливості захистити своє право в судовому порядку у разі його порушення спадкоємцями. Порушенням же у даному випадку слід вважати незадоволення спадкоємцями вимоги кредитора, пред'явленої протягом встановлених строків. Утім, закон не вказує, який період слід вважати належним для виконання регулятивної вимоги вірителя. Тож мусимо керуватися загальними принципами розумності: лише після невиконання вимог спадкоємцями у розумний строк виникає матеріальне право на позов. Давність за такими домаганнями, можливий зміст яких визначатиметься характером порушення та залежатиме від самого порушеного права, буде трирічною, позаяк закон не запроваджує інший, ніж загальний, строк.

При цьому необхідно чітко розуміти, що регулятивне право кредитора спадкодавця вимагати виконання обов'язку від

спадкоємців, а отже, і позовне домагання його до останніх у разі невиконання вказаної вимоги може виникнути лише після відкриття спадщини. Сказане справедливо навіть у тому разі, коли ще до смерті спадкодавця почався перебіг давності за відповідними вимогами до нього. Смерть припиняє охоронно-правове відношення разом з перебігом давнісного строку. Виникає нове: учасниками якого стають кредитор спадкодавця та спадкоємці. При цьому вони є учасниками вже не охоронного зобов'язального правовідношення, а регулятивного. До його складу входить секундарне право вірителя, здійснення якого відбувається шляхом вчинення односторонньої активної дії упродовж встановленого часу.

Як ми вже згадували, ч. 7 ст. 261 ЦКУ та відповідні статті цивільних кодексів інших країн передбачають можливість початку перебігу позовної давності в інший момент, ніж це встановлено за загальним правилом. Власне, мова йде про запровадження правила, згідно з яким правопорушення та початок перебігу позовної давності можуть не співпадати у часі. Такий правовий підхід іноді не знаходить позитивного відгуку серед науковців [10, с. 216]. Однак, аргументація подібних заперечень не завжди є виваженою. Наприклад, критикуючи запропоноване правило, вказується, що воно може призвести до того, що право на захист деякий час існує, але не може бути реалізованим з-за відсутності давнісного перебігу, в зв'язку з чим втрачається сенс його існування в цей період.

Навряд чи можна з цим погодитися. Як би там не було, але цивільне законодавство України та інших країн визначає певні випадки, коли в порядку виключення із загального правила позовна давність починається не від часу усвідомлення правоволодільцем факту порушення [11, с. 270]. Більше того, таке відхилення у часі може бути досить тривалим. Було б зовсім недоцільно вважати, що протягом періоду від правопорушення і до початку давнісного перебігу існує позовне домагання, котре не може реалізуватися. Навпаки, очевидно логічним є висновок, що законодавець в окремих, чітко вказаних випадках, відстрочив не тільки давність, але й настання матеріального

права на позов. Це тим більш важливо, якщо врахувати, що момент виникнення права на позов як елемента охоронного відношення пов'язується саме з моментом правопорушення (його усвідомлення носієм права). Такий висновок ще раз підтверджує нерозривність правової сутності двох взаємопов'язаних об'єктивних правових явищ: домагання і позовної давності. Давність є строком існування матеріального права на позов, відтак охоронно-правове домагання може здійснитися лише протягом перебігу давнісного строку.

Разом з тим де-факто ситуації, коли особа отримала право на судовий захист, проте не може його здійснити досить поширені. І пов'язані вони зовсім не з відстроченням давнісного перебігу, а з відсутністю у суб'єкта права на позов в процесуальному сенсі (приміром, у разі обов'язковості застосування претензійного порядку). І усунення цього недоліку перебуває в площині удосконалення законодавства, що опосередковує саме претензійні взаємини.

Встановлення початкового терміну існування матеріального права на позов, безумовно, має визначальний вплив на обчислення його тривалості. Саме впродовж даного строку може бути реалізованим секундарне позовне право вірителя. Якщо правозастосовний орган встановить факт пропуску позовної давності, він має відмовити в задоволенні позовних вимог з посиланням на дану обставину [12, с. 47]. Тож, набула поширення теза, що відмова позивачеві у задоволенні його вимог у разі пропуску позовної давності має мотивуватися правозастосовним органом саме втратою матеріального права на позов і не потребує іншої додаткової аргументації. Така ж позиція викладена і в постанові Верховного Суду.

На практиці доводиться чути, що вказаний підхід не дозволяє досягти правильного результату, у літературі давно триває полеміка з приводу того, чи потрібно в такому разі суду з'ясувати інші обставини, що мають значення для справи, та відобразити це у рішенні. Зокрема, то стосується обов'язковості дослідження питання про наявність у позивача суб'єктивного матеріального права, за захистом якого він звертається,

а також питання про його порушення саме відповідачем. Нарешті, існує також думка, що аналіз матеріальної обґрунтованості позову може здійснюватися судом лише тоді, коли про це в своєму клопотанні заявляє відповідач. Ми також вказували свою позицію з даного приводу [13, с. 84–83; 14, с. 113].

Нарешті, виважена позиція з урахуванням доктринальних напрацювань і пропозицій була вироблена. Вона виражена у постанові ВП ВС від 04.12.2018 по справі № 910/18560/16 (12-143гс18), у якій сказано, що позовна давність може застосуватися виключно, якщо позовні вимоги судом визнано обґрунтованими та доведеними: «застосування положень про позовну давність та відмова в позові з цієї підстави здійснюється в разі, коли суд попередньо встановив наявність порушеного права, на захист якого подано позов, та обґрунтованість і доведеність позовних вимог» [15].

Передусім, враховано, що для учасників цивільного спору досить важливим може бути не тільки результат його судового розгляду, а й правові підстави, що його обумовили. Відтак, прихильники даного підходу вважають, що рішення суду про відмову в позові в зв'язку з пропуском правоволодільцем позовної давності далєбі не вирішує питання про обґрунтованість заявлених ним вимог. Адже від того, чи належить право, з вимогою про захист якого звернувся позивач, саме йому, залежить можливість подальшої його реалізації, наприклад, шляхом добровільного виконання обов'язку боржником або правомірність подальшої уступки даного права тощо. Відмова в стягненні неіснуючого боргу з підстав пропуску давнісного строку може потягти неправомірне зарахування боржником кредиторської заборгованості до валових доходів. Аби повністю зняти усі питання, окремі науковці вважають, що судової фіксації факту спливу давності за вимогами особи, котрій належить реально порушене права, не достатньо, правозастосовний орган мусить зазначити свої висновки також з приводу свого з'ясування підставності та обґрунтованості позову в судовому рішенні.

Така позиція узгоджується з підходом нашого Верховного Суду: «перш ніж застосувати позовну давність, суд має

з`ясувати та зазначити у судовому рішенні, чи було порушене право, за захистом якого позивач звернувся до суду. Якщо це право порушене не було, суд відмовляє у позові через необґрунтованість останнього. І тільки якщо буде встановлено, що право позивача дійсно порушене, але позовна давність за відповідними вимогами спливла, про що заявила інша сторона у спорі, суд відмовляє у позові через сплив позовної давності у разі відсутності визнаних судом поважними причин її пропуску, про які повідомив позивач» [16]. Утім, українські суди далекі не завжди дотримуються такої конструкції при винесенні рішення, частіше вони просто констатують факт спливу позовної давності і на цій підставі відмовляють у позові. Тож, чи буде подібний вердикт визначеним?

На нашу думку, сформульована проблема є значною мірою штучною. Відмова суду у задоволенні позову з причин пропуску позивачем давнісного строку якраз і означає, що правозастосовний орган, проаналізувавши сутність відносин сторін, встановив наявність у позивача права на позов в матеріальному сенсі, проте це право вже погашене давністю і не підлягає примусовій реалізації. Іншими словами, суд підтверджує належність порушеного регулятивного права особі та факт його порушення відповідачем, але відмовляє в його захисті. Коли це не так, і позивач не має вказаного ним у позові суб'єктивного права, або воно не було порушене тим способом, про який він вказує, або дане право порушене не відповідачем, то позовна давність за цими конкретними вимогами взагалі не починалася, а відтак і не могла закінчитися [17, с. 49]. Немає правопорушення (що і встановлюється судом) – не починався і перебіг давнісного строку. Відтак, позовні вимоги не обґрунтовані, суд має відмовити у їх задоволенні саме з цих підстав, а позовна давність у такому разі навіть не починала свого перебігу.

З іншого боку, позаяк право на позов не вичерпує всіх повноважень кредитора за охоронним відношенням, а є лиш їх складовою частиною, після задавнення домагання у останнього залишається право вимоги до боржника, щоправда таке право вже не забезпечене позовною здатністю. Таким чином, мусимо прийти до висновку, що право з охоронного відношення не припиняється із закінченням позовної давності і навіть із відмовою суду в його захисті в зв'язку з пропуском давнісного строку. **Більш того, рішення суду про застосування давності до певних вимог якраз і свідчить про те, що право належить кредиторіві і боржник має відповідний обов'язок, просто можливості примусового здійснення даного права вичерпалися із спливом строку для звернення до суду.**

Звісно, захист порушеного права у судовому порядку може мати місце і у разі пропуску давнісного строку. Мова наразі йде про відновлення судом позовної давності (ч. 5 ст. 267 ЦКУ). Воно відбудеться за наявності такої передумови, як поважність причин її пропуску. Законодавство не вказує та й не може вказати виключного переліку таких обставин, тому суд має самостійно встановити, які саме причини є поважними і як вони впливають на пропуск строку та можливість відновлення давності. Але у будь-якому разі, вирішуючи питання про відновлення позовної давності, правозастосовний орган мусить встановити належність права саме позивачу та факти його порушення відповідачем [18, с. 14–16; 19, с. 110–111]. Лише за наявності у позивача матеріально-правової охоронної вимоги до відповідача дана вимога буде задавнюватися, і можна вести мову про перебіг позовної давності та, відповідно, про її пропуск та відновлення. З сказаного слідує, що суд, який відновив позовну давність, фактично вирішив питання про обґрунтованість позову.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Токар Н. Визначення початку перебігу строку позовної давності у цивільному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 9. С. 16–19.
2. Романюк Я.М. До проблем визначення початку перебігу позовної давності. URL: <https://radako.com.ua/news/do-problem-viznachennya-pochatku-perebigu-pozovnoyi-davnosti>

3. Правова позиція Верховного суду України у справі № 6-116цс13. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/37ea7b880dea5ff6c2257fe8004a7699/\\$FILE/6-3029цс15.doc](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/37ea7b880dea5ff6c2257fe8004a7699/$FILE/6-3029цс15.doc)
4. Рішення ЄСПЛ від 26 листопада 2013 року у справі «Богдель проти Литви» (Bogdel v. Lithuania), заява № 41248/06, § 80. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138559>
5. Карнаух Б.П. Позовна давність у практиці Європейського суду з прав людини. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 134. С. 30.
6. Рішення ЄСПЛ від 30 квітня 2019 року у справі «Аксіс та інші проти Туреччини», заява № 4529/06. П. 53. URL: <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2019/05/rishennia-espl-aksis-ta-inshi-proty-turechchini.pdf>
7. Рішення ЄСПЛ від 22 жовтня 1996 року у справі «Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства» (Stubbings and Others v. The United Kingdom), заява №. 22083/93, § 57, URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58079>
8. Романюк В.А. Позовна давність у цивільному праві. Автореф. дис. канд. юрид. наук. Хмельницький, 2018. 23 с.
9. Рішення ЄСПЛ від 20 травня 2010 року у справі «Левас проти Хорватії» (Lelas v. Croatia), заява № 55555/08, § 76. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98827>
10. Бараннік Н.М. Інститут позовної давності в сімейному праві. Харків: Еспада, 2005. С. 212–218.
11. Gauch P., Schluerp W., Schmid J., Rey H. Schweizerisches Obligationenrecht. Allgemeiner Teil. 7 Aufl. – Zurich, 1998. – bd. 2. S. 269–274.
12. Ромовська З.В. Спірні питання вчення про позовну давність. *Вісник Львівського ун-ту. Серія юрид.*, 1988. Вип.26. С. 44–48.
13. Гуйван П.Д. Проблеми правозастосування матеріальних темпоральних норм в Україні. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. № 5. С. 80–87.
14. Гуйван П.Д. General characteristics of the terms in law. Зарубіжна колективна монографія «Теоретико-практичні механізми розбудови правової науки на початку третього тисячоліття». Рига. 2018. С. 99–118.
15. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.12.2018 по справі № 910/18560/16. URL: <https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/167796-zastosuvannya-pozovnoyi-davnosti-oglyad-praktiki-velikoyi-palati-verkhovnogo-sudu>
16. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 травня 2018 року у справі № 369/6892/15-ц. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/75296530>
17. Вишневецька С.В. Строки захисту трудових прав. *Теоретичні та практичні проблеми становлення правової держави в Україні: матеріали доповідей і тези виступів наук. конференції викладачів, аспірантів та студентів юрид. фак-ту Чернівецького держ. ун-ту ім. Ю. Федьковича 4–5 травня 1995 р.*: Чернівецький ун-тет, 1995. Вип. 2. С. 45–58.
18. Гуйван П.Д. Відновлення позовної давності в процесі суддівського правозастосування. *Судова та слідча практика в Україні*. 2019. № 9. С. 12–17.
19. Гуйван П.Д. Відновлення позовної давності: межі суддівської дискреції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. Ч. 1. С. 108–112.